هەرەمی کوردستان بەرەو کوێ؟ یەکێتی چینایەتی دانیشتوانی عێراق، سیاسەتێکی پراگماتیکی و تاکتیکی نییە!.. جەمال کەشش

هەڵکەوتنی سەرەتای مانگی (٤)ی (هەولێرو بەغدا) لەسەر ئادەستکردنەوەی دەسیەی نەوت بە حکومەتی عێراقی، پاش بڕیاری دادگای پاریس، ئەرگانە فەرمییەکانی (پارتی)، ملکەچییەکەی بە سەرکەوتن و حەکیمی و ئایندەبینی سەرکەوە بە خەڵکی کوردستان فرۆشتەوە.
بەسەر بادان و لەژێر لەوەو هاوبەشێ بایکۆتکەرێ "بندیوارکە"، قوباد تاڵەبانی، وتی وا باشتر بوو بۆ خواهیشتی خەمان ئیمزاکەمان بکردایە، نەک وەک ئێستا ناچار بووینە.
ئەو لایەنانەی تەنانەت مەسرەفی پروپاگەندەی هەڵبژاردنەکانشیان لە لایەن دەوڵەتانی کەنەپەرستانی ناوچەکەوە دابینەدکرێت (کە ئەمە تەنها بەسە بۆ هەڵوەشانەوەی حزبەکانیان)، بە هەلهەڵەو پێشوازییان لە هەنگاوەکە کرد و موژدەی گۆشکردن و بوژانەوەی ئابووریییان بە خەڵکی کوردستان دەدا، بەڵام بەشێ ئادیکاڵ بەناو چەپەکە ، "هاوبەشەکەی پرۆژەی ئیفراندەم" کە هەندەی نەما بوو ناوی "ئیفراندەمی کرکاری" لەبنێن ، ئەم جارەیکەوتنیان "بەبنبەستی دەوڵەتی کوردی" لە قەڵەمدا و لە داخی خیانەتی فرۆشتنی "خۆنە شاعیرانەکە "یان بۆ چەند ملیارد دۆلارێک، تەرجوێنی دەسەڵاتدارانی یەکێتی وپارتی یان کرد.
بەرهەم ساڵح (سەرکی پێشووی کەماری فیدرالی عێراق)، پەدچێت ئەو دەرکی بە شلەقی وناکارایی حکومەتەکەی سودانیش کردبێت، پرۆژەیکی هەندەک گشتی تری پێشنیار کرد (کەنفیدرالی بۆ کوردستان و گرێبەستەکی تری نێوان حکومەت و هاوڵاتی و گۆڕینی سیستەمی حوکمانی لەپەرلەمانیەوە بۆ سەرکایەتی) دیارە، هەمومان دەزانین دەستورو گرێبەستە کەمایەتیەکان سازانی فەرمی هەزە چینایەتەکانن. دەستپێشخەرییەکە لە بەدەنگیەکی کوشندەدا خنکا.
هەندەک کەسایەتی و دەزگای ئاگیاندن وناوەندی لەکۆینەوەی لەکاڵی، داوای دەستلەکارکێشانەوەی حکومەتی هەرەمیان کردو چەند

سینارۆیەکیان بۆ ئاپۆڕاندنی دۆخی ئاوارتە خستۆوو، هەڵبژاردنی ئاستۆو خۆپەکهێنانی حکومەتی کاتی…
ئەژی هەژاری لەسەرووی (٣٥٪)، بێکاری لە سەروی (١٥٪) و لە نێوان لاوانیشدا لەسەروی سەدا (٢٠٪)ۆوەیە. کەرتی تەندروستی و پەروەردە ، بەرهەمهێنان و پیشەسازی و کشتوکاڵ، کارەبا و تەکنەلۆژیا،سیستەمی بانکی وپارەو پرسەی ئاوگۆی دراو، تەکەڵ و بەکەڵک و پێن لە گەندەڵی وهەدەردان ودزی و سپیکردنەوە. عێراق ، یەکێک لە زەرترین ئەژی زیندانیانی تاوان و حوکمدراوانی بە سزای ئیعدام هەیە. یەکێک لە هەرە گەندەڵترین دەوڵەتکانە و ناشەفافترینانە، هەزە میلیشیایی- سەکتە ئایدیەلۆژیی ئاینیەکانی لایەنگری کەسایەتیەکاریزمایەکان ، بەشێکی دامەزراوەکانی دەوڵەت و بازاڕ و جوگرافیایان لە کەنترۆڵدایە .
ئاپۆینی ئۆکتۆبەر ساڵی (٢٠١٩)ی پایتەخت و شارەکانی خواروی عێراق، بە ئاوگۆی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی، بەکوشتنی هەزار کەس و بریندارکردنی (٢٠) هەزار و ڤاندن و زیندانی سەدان لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە بە لاڕەدابردنی ئامانجی واقعی ئاپۆینۆکە و گۆینی بە ئاستەی هەڵبژاردن و ئاکشانی هەڵپەرستانی نەو ئاپۆیوان بە نەو پرسەی پەرلەمانی، پاشکشێکی بەسەردا سەپێنراوە.
ئەو حزب و هەزە سیاسیانەی کە لە شارەکانی موسڵ و تکریت و ئەنبار و دیوانیە …پەکهەنەرو گوایە نوێنەری ئەو ناوچانەن لە حکومەتی عێراقەدا، هەمان پەکهاتەی دەستەی فەرماندەوای دەسەڵاتی عێراقن، بەرپرسیارن لە شەوماوەرانی چ لە ناوچەکانی خۆیان وچ لەسەرانسەری عێراق. خۆکی ناڕەزایی ئەو ناوچانەش بەهەمان ئادە لە چینی باڵادەست و کەنەپەرستی حەڵبوسیەکان و عەزمیەکان و حزبی ئیسلامیەکان و عەڵلاویەکان تووڕەن و ئامانجیان لە نیوبردنی ئەم سیستەمە سیاسیەیە.
شەو ئاشتی، هەککەوتن وگرژیەکانی نەو حزب وقەوارە سیاسیەکانی ئەستای دەسەڵاتدارانی عێراق، چ لەگەڵ حکومەتی هەرێم، چ لە کەرکوک، نەینەوا، بەغدا، پەیوەندییان بە ژیان و مافەکانی خەڵکەوە نییە. ئەوان لەسەر ئەو شوناسە ئاینی و نەتەوەیی و تایفی و کەمایەتییە بیروباوەڕوهەزانە جوداخوازی وهەژمونگەری چینایەتی لە نەو ئەو گروپانەدا بەدەستدەنن تا مەرکەکی هەوایی بە نوێنەرایەتی خەیان بدەن وەک حزبی ئەو تاقمانە سیاسەت بکەن. ئەمە تەنها کەشی ئەو ناوچانە نیە کە هەمە هەنگن وسروشتی مەژووی دانشتوانەکەین، بابەتەکە ئەوەیە تەواوی خۆکی عێراق لە هەگای میدیاوە ئادەکشرێنە نەو " کەش" دروستکراوەکانی دەستی خیانەوە.

لە بارەی مافەکانی خەڵکی کوردستانەوە، بەو بڕیارانەی دادگای فیدراڵی عێراق و پاریس، خەڵکی کوردستان هیچ زیانێک ناکات، هیچ لەدەست نادات. بەڵام دڕگا بەووی دەسپێی زەر گرنگدا واڵا دەکات.
چارەنوسی قەوارەی هەرێم، لەتوند پێچکی مێژوویدایە، حکومەتی هاوبەش نەماوە، هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ناتوانێت هەر هەمان حکومەتی ئێستا بەرهەم بهێنێتەوە. دەبێت دوو ئیدارەیی بەئاکامێک بگات.
پترۆلەشش هەفتەیە بەی نەوت گیراوەتەوەو کەشتیکانی کەناری جیهان ئەوانەی نەوتی کوردستانیان بەبازاڕ دەگەیاند، بەبەتاڵی گەڕانەوە. وا لێکدەدرێتەوە کە داگرتنی نەوت، لایەن دەوڵەتی عێراقەوە بکرێتە قەرەبووی مەرجەکانی ئۆپیک بۆ کەمکردنەوەی بەرهەم بۆ پارێزگاری نرخی نەوت.
ئۆگەرلۆ پرسەی شکۆگرتن وپیکهێنانی حکومەتێکی سودانی وردبینەوە، یەکێتی چینایەتیەکی نەو بەرژوازی پێکهاتەکانی دانشتوانی عێراق بە هەژموونی دەوڵەت بەسەر عێراقدا دەبینینەوە.
پێشینەیەکی مێژوویی لە خەباتی ئازادیخوازانەی خەڵکی کوردستان بە مافە سەرەتایی وئازادییە کەمایەتیەکان کەلە کوردستان کە وەک نەریتی ژیانی هەژانەی لەهاتووە (مافەکانی ژنان وئازادی و مافەکانی تاک لە پێوەندی بەئاین وئیلحادو خواردنەوەو پێشاک …) ئەبەت وەک هاوڵاتیانی ناوچەکانی تری عێراق چاولێبکرێت و بەهیچ جۆرێک ناببێت وەک تانەی یاسای ئەحوالی شەخسی ، بچێتە گرفانی ئیسلامیەکانەوە.
هاپەینی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩ بەدەنییاییەوە لەمودوا هەر بە بەغدا وناسریەو بەسرەوە قەتیس نابێت و دەپەڕێتەوە موسڵ و دیوانیەو هەولێرو سلێمانیش. ئەم یەکێتیی یە چینایەتیەی کرێکاران وزەحمەتکێشانی عێراق و بەرژەوەندی هاوبەشی تەواوی خەڵکی عێراق لە بەرامبەر دوژمنە هاوبەشکانیان ئاکتێکی تاکتیکی و پراگماتیکی نیە.
ئەمش لەگەڕەوی بەهەزبووونی هێوتی کەمەنستی دایە لە نەو ناهەزایەتیە بەردەوام وهاپەینەکانی خەلکی عێراقدا.

جەمال کەشش کەتایی ئۆبریلی ٢٠٢٣

لەسەر دراماپەک سێ ڕۆژ زیندانی کرام.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

زەرم دەربارەی زنجیرە درامای ئێرانی (پەستی شەر) ی دەرهێنەر (جەمشید مەحموودی) بیستبوو، بەڵام تا خۆم نەکەوتمە ناخ تەوژمەکانی، نەمزانی دراماش هەیە وەک ماددەی هۆشبەر ئاوودەی خەیت دەکات و ئاقرەت لە هەڵدەگرێ و وەک شەپۆلێک لەگەڵ خەیت ئادەماتە.
ئیدی چ پنج و بڕبڕستەک نامێنێ بتگرێتە خۆی تەنیا خوا نەبێ.
سێ ڕۆژان چ تاوانێکم نەکردبوو خۆم سزا دا، خیانەتم لەگەڵ کەس نەکردبوو، لەژوورەکی تەنیادا خۆم زیندانی کرد.
سێ ڕۆژان بەیانیان و ئێواران و شەوان، بەسێ بەش و سی و چوار ئێلقەوە، بەدیار ڕووداوەکانی زنجیرە درامای (پەستی شەر) ی دەرهێنەری بە ڕەچەک ئەفغانی(جمشید مەحموودی) ئادەچەکام.
لەناو دیالۆگە ئاگرین و وێنە سیحراوی و گێرانیە حەزینەکانی، لەگەڵ ئەو باوکە بەد بەختە ژیام (نەعیم – هادی حیجازی فەر) کە پانزە ساڵان لەزیندان دابوو، بەو ئاواتەی ڕۆژێ بە ئازاد بکرێت و بە(ساحل ـــ پەردیس ئەحمەدیە) ی کچی شاد بگەڕێ، ئەو ساحلەی بەمندالی لەک جیابوونەوە، بەعازەبی باوکی خۆی بینییەوە.
بەم بۆنەیەوە ویستیان هەردوکیان تەنەی ئەو لەک دابڕانە دوورو درێژیان بکەنەوە، باوک و کچ بە سەیران و کەیف و سەفا ڕۆیان لەشیمالی ئێران کرد، نەیانزانی مرۆڤ گورگەکان لەکیان دادەبڕنن و مەرگساتەکان ڕۆیان تێ دەکەن.
زەر هەگری ڕۆزا پەروانە(عەلی ڕۆزا کەمالی)ی هاوڕێ ی گیانی بەگیانی نەعیم بووم، دەستزیێکی لەوەفاو قوربانی دانی هاوڕێیەتی نیشان داین، نموونەی نەبەت.
ئەو خۆشەویستی و وەفاداریە ڕەسەنەی لەژنەکەی ڕۆزام بینی (ژیلا شاهی) هەموو خەڵکی فەری زمانی ڕاستقینەی خۆشەویستی نەوان هاوسەران کرد، هەر جارە لەناخی دڵیەوە بەڕۆزای مەردی دەگوت (قوربانت بم)، دەم لەگەڵیا لەبەخەوە هەڵدەکەنا، چەن ئەوەندە ڕاستگۆ بوو لەو گوتنە.
کەخۆشەویستی سەدرا(میهرداد سدیقیان) بە ساحلم بینی، تێگەیشتم کە هەشتا خۆشەویستیە پاکیزەییەکانی سەردەمی مەم و زین لەملاو لەولا هەر ماون.
سەرم لەتواناو دەسەڵاتی هونەریی ئەو سیناریۆ نووس و دەرهێنەرە سوڕمابوو، کە چەن ئەو خەڵکە بەکەمەڵیان پەکەوە خستبووە ژێر

سیحری وروژاندن و شاگەشکە بوونە کردووە، کە هەر یەکەو دەستی لەسەر دەی خەی داناوە نەوستە، کە چەن دەیانتەزنە و هەندە جاریش ناچاری فرمسک ەشتنیان دەکات...
من خەم سە جاران لەتاو داهەنانی هەندە لەدیمەنەکانی ژەر ەەژنە بارانەکان و سەمای سەدرەو ساحیل، بەناچاری بە تاوەک پشووم دا، لەتاو شاەاوی ئەو هەموو جوانیەی داگیریان کردم.
ستاتیکا هەر تەنها لە سیناریە و وەنەو هاوەنەکانی کامەرادا نیە، بەکو سەرچاوەی هەرە بە تینی دراماکە لەستاتیکای نواندنی ئەکتەرە بلیمەتەکانداید، کە بەنواندنە بەهەزکانیان دەت دەلەرزەنن، لەسەرووی هەموشیانەو مەنسوور- کە (موجتەبی پیر زادە) ەەەکەی دەبینی، ئەو ئەکتەرە ەەهیبەی ترس و خرشکی تەقەنەری دروست کردبوو، کە بینەر لەچاوو حەرکەی ەوخسارو تەامانە کارەباییەکانی، هاوەنەی کامیراکانی تەک دەشکاندو لەبەدەنگی و کپ بوونی دا چاوکانی پئ دادەخستی.
ئەکتەرەکی وەک نەعیم (هادی حیجازی) کەسایەتیەکی ئەوندە بەهەزی هەبوو، باەانسی نواندنی دراماکەی گەیاندبووە لوتکە، بە ئەوەی هەموو ئەو مەرگساتانەی ەوو بەووپان بوە، ترس، یا داهەزران، لە ەوخساریدا دەرکەوە.
بەام وەای هەموو موچەک و وروژاندنە بەتینانەی دراماکە، ئاشناشی کردم بەکەمەگایەکی تاوانکارو مافیاو خوەن ەژ، کە لەواو لەوە لەبە ەەزی بەرامبەر بە یاساو، کەمەگایەکی بەەەاو تینوو بە غەدرو ەق و تەەسەندنەوە.
کەمەگایەکی ناشیرین، کە تەیدا یاسا لەداوە مووەک لاوازتر، تەنانەت کوشتن و بین و چەقە کشی لەناو جەرگەی بەندیخانەکانیشدا دەکرەت.
ئەوەی لەو دراماید کەمەگای ئەرانی بەو قەزەوانیەوە ببینە، ئیدی بەهەموو ژیانی تەکەەی نابەت و لەی نزیک نابەتەوە.
کەمەگایەک دروشمەکی ئایینی هەگرتووە، بەام بەسەدان گروپی چەتەگەرو ەەگرو بکوژو قاچاخچی ئەوتەی تەدایە، لە هیچ وەاتەکی مافیایی وەنەی نەبەت.
کەس نازانە ئەو کوشتن و بەیە، چەن لەژەر سانسەری توندو تیژی ئەو وەاتە دەربازی بووە !!
جگە لەتاوان دەرهەنەر زەر بوەرانە پەنجەی لەسەر مافە زەوت کراوەکانی ژن داناوە، لەچەند دیمەنەکدا ژنە غەدر لەکراوەکەی ەزا نیشان دەدات (ژیلا) کە بەسیغە ژنی ەزایەو هەر سە مانگ جارەک بە ەەکەوتن نوە ی دەکاتەوە، هەمیشە بە دەم گریانەوە ئاواتی ئەوە دەخوازە، هاوسەرگیری بە ئەبەد لەگەە ەزا بکا، بەام ەزا ەەگرە

لەبەردەم بەدی هاتنی ئەو ئاواتەی، بۆیە شەوکیان دەی خەی بە ەزا دەکاتەو دەە بە هاوسەرگیری نەکەین؟
خۆ من قستی سەیارە نیم هەر سێ مانگ جارێ سیغەکێ نوێ دەکەیتەو؟
بەڵام کاتێ بە ژنەکەی دەە خەت ئامادەکە دەچین بە دادگا، ژنەکە باس دەگرێ، وادەزانێ ئەو ئەژدیها چاوەوانی دەکرد و لەگەڵ ەزا مارێ بەی دەکەن، بەڵام لە ناکاو پەی ادگەیەنن کە ەزا خانووی بەناو کردووە، وەک قەرەبووی ئەو غەدرەی ەزا لەی کردووە، بۆیە بەدەم گریانەو بە ەزا دەە من پەویستیم بە خانوو نیە، پەویستیم بە تۆیە.
گرنگ دەرهێنەر زۆر بەڵاستگەیی گوزارشتی لەهەقیقەتی کەمەگاکەی خەی کردووە وەک هەیە.
ەنگێ هەمووتان هەموو شتێ دەربارەی جەمشید مەحموودی دەرهێنەر نەزانن، بەڵام من کورتە زانیاریەکتان پێ دەدەم ، حەز دەکەم بزانن کە ئەو لە ەسەندا ئەفغانیە، بەڵام تەمەنی یەک ساڵ بووە، رای کردەتە پاکستان و دواتریش بە یەکجاری لەئەرانداگیرساوەتەو.
ئێستا لەئێران لەگەڵ (نافید مەحموودی) بڕا دەرهێنەرو بەرهەم هێنەرەکەی بە یەکەوەن و کار بە دراماو سینەما دەکەن و تەمەنی چل ساڵێک دەبێت، سیناریەنووس و بەرهەم هێنەرو دەرهێنەرە، لەگەڵ فیلمی(چەند کیلۆ مەترێک بە خۆشەویستی)، بووە بەخاوەنی ناوداریەتەکی زۆرو چەندین فیلمی بەناوبانگی دروست کردووە وەک:
مردن لە ئاوی پیرەزدا
چەند کیلۆمەتر لەخۆشەویستی
حەوت و نیو
تەکشکاندنی بیست ئێسقان لەیەک کاتدا 1918
دایکەکی مەزن
لەو فیلمانە چەندین خەاتی گرانبەهایان وەرگرتووە.
جگە لە (پەستی شەر)چەند زنجیرەیەکی تریشی هەیە وەک :
ئازیزەکەم
سەبەر
لە دوماهیدا دەەم: چەند ئەوەندەی ئەو هونەرە گەورانە دەبینین ئینجا دەزانین ئەمە مانان چەند فەقیرو پەپووتین لەو بەرهەمانەی ناوی دەنێین دراما

ئەلیزابیس گورلی فلین(١٨٩٠ – ١٩٦١)، ئابڕەکی یەکسانیخوازی کرێکاریی..ئامادەکردن و وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ)

ئەلیزابەس گورلی فلین ئابڕەکی کرێکاریی و هەڵسوڕاوەکی بواری خەباتی یەکسانی ژن و پیاو، کە لەی سەرەکی لە نێو بزووتنەوەی چینی کرێکاری ئەمریکا بەگشتی و لەکخراوی کرێکارانی پیشەسازی جیهان بەتایبەتی بینیوە. ئەلیزابیس فلین ئەندامی دامەزرێنەری یەکێتی ئازادیی مەدەنییەکانی ئەمریکا و هەروەها لایەنگرێکی دیاری مافەکانی ژنان و کۆنترۆڵکردنی لەدایکبوون و دەنگدانی ژنانی ئەمریکا بوو. لە ساڵی ١٩٣٦ پەیوەندی بە حیزبی کۆمۆنیستی ئەمریکاوە کردووە و لە دواڕۆژکانی ژیانیدا، لە ساڵی ١٩٦١ بووەتە یەکەم سەرۆکی حزبی کۆمۆنیستی ئەمریکا. ئەلیزابەس گورلی فلین لە ٧ی ئابی ١٨٩٠ لە شاری کۆنکەرد لە ویلایەتی نیو هامپشایر لەدایک بووە، خێزانەکەیان لە ساڵی ١٩٠٠ ڕوویان لە نیویۆرک کردووە و لەوێ لە قوتابخانە حکومییەکانی ناوچەکە خوێندوویەتی. دایک و باوکی سۆسیالیزمیان پێ ناساند و ئاشنایان کرد بە مارکسیزم. کاتێک تەمەنی تەنها پانزە ساڵ بوو یەکەمین وتاری خۆی بە ناوی "سۆسیالیزم چی بە ژنان دەکات" لە یانەی سۆسیالیستی هارلم پێشکەش کرد. وەک بەرئەنجامێک هەستی بە پێویستی تێکۆشان لەپێناو گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی کرد و بڕیاریدا کە دواتر پێشیمان بووەوە، کە پێش تەواوکردنی خوێندنی ئامادەیی، قوتابخانەی مەریس بەجێبهێڵێت. بەڵام سەرچاوەکانی دیکە باس لەوە دەکەن کە بەهۆی تێوەگلانی بە سیاسەتەوە لە قۆناغی ئامادەییەوە لە قوتابخانە دەرکراوە.

هەسوا بوون لە یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهان

لە ساڵی ١٩٠٧وە، ئەلیزابیس فلین ژیانی خۆی وەک هەڵگر و هەسواوی یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهان تەرخان کرد و بەشداری یەکەم کۆنفرانسی ئەو هێکخراوەی لە ئەیلوولی هەمان ساڵدا کرد. چەند ساڵ پاشتر ئەلیزابیس کەمپەینێکی لە نێوان کرێکارانی جلوبەرگ لە پێنسیلڤانیا و کرێکارانی ئاوریشم لە نیوجێرسی و کرێکارانی چێشتخانەکان لە نیویۆرک و کرێکارانی کانەکان لە مینیسوتا و میسۆلا لە مۆنتانا و سپۆکەین لە واشنتۆن و هەروەها کرێکارانی قوماش لە ویلایەتی ماساشوستس بەڕێخست، کە بەرجەستەبوون و لێهاتوویی ئەم ئابووری کرێکاریی نیشان دەدات. هەو لەو ساڵە ١٩٠٧ ئەلیزابیس بە ئابووری کرێکارانی پیشەسازی جیهان لە ویلایەتی مینیسوتا بە ناوی جۆی ئینز ئاشنا دەبێت کە شانزە ساڵ لە خۆی گەورەتر بوو، بەڵام ئەلیزابیس لە ژیاننامەکەیدا دەڵێت "عاشقی بووم و لە کانوونی دووەمی ١٩٠٨ هاوسەرگیریمان کرد. لە ساڵی ١٩٠٩ ئەلیزابیس بەشداری لە گفتوگۆکانی تەکۆشان لەپێناو ئازادی ئادەربەین لە شاری سپۆکەیندا کرد، کە تێیدا خۆی بە زنجیر بە عەمووی کارباوە بەستەوە بە ئاوی کاتێک دەستگیری دەکەن، دەستگیرکردنەکەی دوابخات. پاشان ئەلیزابیس پۆلیسی تەمەتبار کرد بەوەی کە خانەکانی باخانەی زیندانەکە وەک خانەی لەشفرۆش بەکار دەبەن. تەمەتێک کە وای لە پۆلیس کرد هەوڵی کەکردنەوە و دەستبەسەرداگرتنی ئەو ژمارەیەی ڕۆژنامەی کرێکاری پیشەسازی بدەن کە ئاپارتەکەی بەناوکردبوو. لە ٤ی ئازاری ١٩١٠، دەسەڵاتدارانی شاری سپۆکەین پاشەکشێیان کرد و مافی ئازادی کەبوونەوە و ئادەربەین و خۆپشاندانی ئەندامانی یەکێتیی پیشەسازی جیهانییان بە فەرمی دان پیانا. ئەلیزابیس فلین لەو ماوەیدا دە جار دەستگیرکرا، بەڵام بە هیچ چالاکییەکی تاوانکاری سزا نەدرا. ئەلیزابەس بەردەوام بیانووی پێدەگیرا. لەساڵی ١٩١٦، دەرکردنی ئەلیزابیس فلین و جۆ ئیتۆری هاوڕێی لە هێکخراوی یەکێتیی

کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی ڕوویدا کە بەپێی وتاری مێژوونووس ئەبەرت ئەم ئەلیف کە لە گۆڤاری مێژووی مینیسۆتا کە لە هاوینی ١٩٨٨ بڵاوبۆتەوە، سێ کرێکاری کانەکانی مینیسۆتا کە لەگەڵ ئەوداوەکی نەخوازراودا بە تۆمەتی کوشتن دەستگیرکرابوون و بەم بۆنەشەوە سێ لە ڕابەرانی یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی تۆمەتبار کران، هەرچەندە هیچ کام لەو سێ ڕابەرە لەو کاتەدا لەو شوێنە نەبوون و لە شوێنی دیکە بوون. ئەو سێ کرێکارەی کانەکان کە هیچیان بە شێوەیەکی ڕاستەوان بە ئینگلیزی قسەیان نەدەکرد، ڕووبەڕووی زیندان بوونەوە. ولیەم هەیوود؛ ئەلیزابیس و جۆ ئیتۆری بە بەرپرسیار زانی کە ڕێگەی بە کرێکاری کانەکان داوە کە دان بە تاوانەکانیاندا بنێن کە ڕەنگە هەر لە سزای تاوانەکەیان تەنگەژەیشتبێتن. هەیوود لە ژیاننامەی خۆیدا نووسیوێتی کە ئەلیزابیس فلین و ئیتۆر بەهۆی ئەو کارەساتەوە لەیزەکانی یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانی وەدەرنران.

هەڵسوراوبوون لە ڕەکخراوە جەماوەرییەکان
ئەلیزابیس فلین لە ساڵی ١٩٢٠ ئەندامی دامەزرێنەری یەکێتیی ئازادیی مەدەنییەکانی ئەمریکا بوو، کە ڕێکخراوێکی سەرەکی بینی لە هەڵمەتی دژی سزادانی ساکۆ و ڤانزێتی. ئەلیزابیس بە تایبەتی خەمی مافەکانی ژنان بوو، پشتگیری لە مافەکانی کۆنتڕۆڵکردنی لەدایکبوون و دەنگدانی ژنان دەکرد. هەروەها ئەلیزابیس ڕەخنەی لە ڕابەرایەتی سەندیکاکان گرت کە پیاوان زاڵن و ڕەنگدانەوەی پەداویستییەکانی ژنان نین. لە نێوان ساڵانی ١٩٢٦ بۆ ١٩٣٦، ئەلیزابیس فلین لە باشووری ڕۆژئاوای پەرتلاند لە ویلایەتی ئۆریگن لەگەڵ وەبلی ماری ئیکوی هاو سەنگەر و هاوڕێبازیدا ژیاوە. هەرچەندە ئەلیزابیس زۆربەی کاتەکانی لە پەرتلاند تەندروستی باش نەبووە، بەڵام لە ساڵی ١٩٣٤ لایەنگرێکی چالاک و هەڵسوراوی مانگرتنی لەنگشۆری کەناری ڕۆژئاوا بوو. لە ساڵی ١٩٣٩ ئەلیزابیس دووبارە بە دەستەی بەڕێوەبەری یەکێتیی ئازادیی مەدەنییەکانی ئەمریکا هەڵبژێردرایەوە؛ بەڵام کاتێک ئەدڵف هیتلەر و جۆزێف ستالین لە ساڵی ١٩٣٩ پەیماننامەی نادەستدرێژییان واژۆ کرد، یەکێتیی ئازادیی مەدەنییەکانی ئەمریکا لەساڵی ١٩٤٠، سەرجەم ئەندامانی حیزبی کۆمۆنیستی لە ڕیزەکانی خۆی دەرکرد، کە ئەلیزابیس یەکێک بوو لەو دەرکراوانە. لە ساڵانی ١٩٢٧-١٩٣٠ ئەلیزابیس وەک سەرکایەتی بەرگری نەوەوەتی کار دەکات. لەو ماوەیەدا چالاک بوو لە تەکۆشان لەپێناو ئازادکردنی ڕەکخرانی کرێکاری زیندانیکراو و دەستبەسەر.

ئەلیزابیس و کەمپی زیندانی فیدرالی ئەلدەرسەن

لە ساڵی ١٩٣٦ ئەلیزابیس پەیوەندی بە حزبی کۆمۆنیستەوە کرد و گۆشەی فێمینیستی بە ڕۆژنامەی دەیلی وۆرکەر دەنووسی. دوای دوو ساڵ بە کۆمیتەی ناوەندی حیزبی کۆمۆنیست هەڵبژێردرا. ئەلیزابیس لە جەنگی جیهانی دووەمدا ڕێکخستنی کەمپەینی هەڵی ئابووری یەکسان و هەقدەستی ژنان و دامەزراندنی دایەنگە و باخچەی ساوایان بە ژنانی کرێکار. لە ساڵی ١٩٤٢ لە نیویۆرک خۆی بە هەڵبژاردنی کۆنگرەس کاندید کرد و ٥٠ هەزار دەنگی بەدەستهێنا. لە ماڵنگی تەممووزی ساڵی ١٩٤٨دا دژیان سەرکردەی حزبی کۆمۆنیست دەستگیرکران و تۆمەتبارکران بە پێشێلکردنی یاسای بە داکۆکیکردن لە ڕووخاندنی حکومەتی ئەمریکا لەڕێگەی تۆندوتیژییەوە. دوای ئەوەی لە دادگا تاوانبار بە بەرائەتیاندا. ئەلیزابیس فلینیش هەڵمەتێکی بۆ ئازادکردنیان دەستپێکرد بەڵام لە ماڵنگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٥١دا خۆی لە شەپۆلی دووەمی دەستگیرکردنەکاندا دەستگیرکرا و پاشان لەگەڵ شازدە ئەندامی دیکەی حزبی کۆمۆنیست؛ دادگایی کرا. ئەوان تۆمەتبار کران بە پیلانگێڕی دژ" حکومەت دوای دادگاییکردنی بە ماوەی دوو ساڵ لە کەمپی زیندانی فیدرالی لە شاری ئەلدەرسەن لە ویلایەتی ڤێرجینیای ڕۆژاوا زیندانی کرا. دواتر بیرۆکراتیکانی ناو زیندانی نووسی بە ناوی چیرۆکی ئەلدەرسەن: ژیانی من وەک زیندانییەکی سیاسی. دوای ئازادبوونی لە زیندان، ئەلیزابیس دەستی بە چالاکییەکانی لە نێو بزووتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی ئەمریکا کردەوە. لە ساڵی ١٩٥٧ وەک کۆمۆنیستێک خۆی بە ئەنجومەنی شاری نیویۆرک کاندید کرد و ئەمجارە تەنها ٧١٠ دەنگی بەدەستهێنا.

ژیانئاوایی ئەلیزابیس فلین

ئەلیزابیس فلین لە ٥ی ئەیلوولی ١٩٦٤ لە تەمەنی ٧٤ ساڵیدا لە یەکێتیی سۆڤیەت کۆچی دوایی کرد. حکومەتی یەکێتیی سۆڤیەت پرسەیەکی فەرمی دووەتی لە گۆڕپانی سووردا بۆ ئەلیزابیس فلین

ئەنجامدا و زیاتر لە ٢٥ هەزار کەس بەشدارییان تێدا کرد. بەپێی خواستی لەوەوپێشی ئالیزابیس خۆی، دەسەڵاتدارانی یەکێتیی سۆڤیەت تەرمەکەیان بە فڕۆکەیەوانی ئەمریکا کردەوە بۆ ئاوەی لە گوندستانی والدهیم لە شیکاگۆ لە نزیک گۆڕی یوجین دەنیس، ولیام هەیوود، ئیما گۆلدمان و شەهیدانی شەشگەر هایمارکێت بە خاک بسپێردرێت. ئالیزابیس دوای مردنی کتێب و جل و بەرگ و ماڵوحاڵەکەی بەجێهێشت بۆ خانەی کرێکارانی کاسالیکی دەرێتی دەی لە شاری نیویۆرک. ئالیزابیس و دەرێتی دەی بۆ یەکەمجار لە ساڵانی ١٩١٠ یەکتریان بینی و ئالیزابیس فلین بۆ بەردەوامی جل و بەرگ و بۆتانی دنارد بۆ خانەی کرێکارانی کاسالیکی نیویۆرک. ئالیزابیس لە ٧١ ساڵی تەمەنی پێ لە تێکۆشانی خۆیدا، جگە لە سەدەها وتاری ئیرتجالی، ٢٩ کتێب و نامیلکە و چەندین وتاری سیاسی و جەماوەری نووسیوە و بڵاوکردەتەوە.

ڕەنگدانەوەی تێکۆشانی ئالیزابەس فلین لە ئەدەب و هونەر

ئالیزابیس فلین بە جۆرەیەی هونەرمەند و سووردخوێنی چینی کرێکاریی ئەمریکا دەبێتە ئیلهامبەخش و لەساڵی ١٩١٥ لە گرانی (کچە یاخیبووەکە) کە هەر خۆی نووسیویەتی، باس لە ڕۆژی شەشگرانەی ئالیزابیس لە خەباتی ڕۆکخراوی کرێکارانی پیشەسازی جیهان دەکات. جگە لەمەش ئالیزابیس فلین لە ڕۆمانی (جوانی سوسنەکان)ی جۆن ئاپدایکدا وێنا کراوە کە دەوترێت پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ کارلە ترەسکای ئانارکیست هەبووە، کە بە نامە و بیرەوەرییەکانی فلین پشتڕاست کراوەتەوە. هەروەها ئالیزابیس فلین لە ڕۆمانی (ملیۆنە ساردەکان)ی جەس والتەرشدا بەتە بابەتی ئەدەبی گرانەوە.

سەرچاوە : https://en.wikipedia.org/wiki/Elizabeth_Gurley_Flynn

---

کرێکارانی کارگەکانی وەاتی چین شیعر لە تەلەفۆنکانیان

دەنووسن

ئامادەکردن و وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: گەران عەبدوڵا

دەرفەتێکی بۆ وێنە لە مێژووی ئەدەبیاتی چینی کرێکاردا

زەحمەتە بیر لە هیچ شوێنکی جیهان بکەیتەوە کە بوون بە شاعیر هەنگاوێکی پیشڕەوی و دەستانە بێت، بەڵام ئەمە بە تایبەتی بە هەژارترین و بەبەشترینەکان ڕاستە کە هەوڵدەدەن پێگەیەک لە ناوچە ئابووریە تایبەتییەکانی وڵاتی چین بدەستبهێنن.
لەم ساڵانەی دووایدا کەمێکی زۆر لە بەرگەنامە بۆ بووەوە سەبارەت بە بارودۆخی کرێکارانی چین، بە ناوی فیلمی " مانگی ئاسنین- Iron Moon" لە ٢٠١٥دا سەرنجیان خستە سەر بابەتێکی زۆر تایبەت ئاوەش شیعری کرێکارانی پەناهەندە بوو. سەرنجەکان خرایە سەر چەند لاوێک کەچەن ڕووبەڕووی ئاو بارودۆخە ئابووری و کلتووریە دژبەنەوە لە ڕێی تەوزیفکردنی ئاو ١٤ سەعات کار تاقەت پاوکێنەی ڕۆژانەی سەر هێڵکانی کەرکردنەوە و لە پاکەت نان لە شیعردا. ئەمە دەبینین شاعیری هەست ناسک (وو نیاونیاو) کە بەمانای (چڵەکەی هۆش دێت) چەن لە مەیدانێکی کارەوە بە مەیدانێکی تری کار لە شاری گووانژە لەخواروی وڵاتی چین وەک بە بەدەست هەنانی کارێک لە بواری ڕۆژنامەوانی لە ڕۆژنامە نوخەبیەکانی کارخانەکاندا. خە و بەختە خەی دەکات بە کارخانەکاندا و شیعرێکی کرێکارییان بە دەخوێنتەوەو بە پێکەنینێکی شەرمنانەوە چاوەڕێی وەڵام دەبێت.
کەسێک لە ناو نووسکەرانی کرێکاران بە شۆیەکی گاڵتە ئامێزانەوە وتی: " دەزانم لاوان بە دوای خۆنەکانیان دەکەون، بەڵام…" کەسێکی تر قسەکەی پێ دەبڕی و لەسەر چاویلکەکەیەوە بە فیزەکەوە سەیرێکی دەکات و دەڵێ: " بەڵام چیدەکەی؟ ئەگەر بروانامەیەکی باشی خوێندنت هەبێت دەتوانی موچەیەکی باشت هەبێت، بە بە بوونی بڕوانامە ناتوانی کارێکت چنگ کەوێ. یەکێکی تر لە ئەندامانی نووسینگەکە زۆر بە سادەییەوە وتی ئەگەر "وو" دەیەوێت شتێک بنووسێت ئاوا باشترە تۆزێک گەشبین تربێت.
مەینەتی کرێکارانی کەچکردووی لادێ بە شار دیاردەیەکی نوێ نییە لە وڵاتی چین. بزووتنەوەی ڕۆشنگەری لە ١٩١٠ کان و بیستەکاندا بەهەی نیگەرانیان لە پرسەی بە مەدەرنەکردنی چین، تیشکیان خستە سەرپاراوێز خراوەکانی سیستمی دەرەبەگایەتی کۆن و هەروەها ئاو جووتیارانەی لە گوندەکانەوە کەچیان دەکرد بە شار. ئەم دەخە لەسەر دەستی یەکێک لە گەورە نووسەرانی سەدەی بیستی وڵاتی چین " لە شێن"

کە لە ماڵی زمانی خۆکی ماڵش و ڕووتەوە چیرۆکی ئاستەقینەی ژیانی جووتیارانی لادێی لە شاردا خستە ڕوو. ئەم کارە لە دێیەی سیەکان و چلەکاندا درێژەی کێشا لەسەر دەستی کەمەڵک لە نووسەر و هونەرمەند لێوانەوە: لە شی بە ماڵمانی " کوڵە عەرەبانچییەکە- Rickshaw Boy " و ژانگ لیینگ بە درێژترین کاری کارتۆنی بە ناوی "سان ماو".
لەگەڵ ئاوەشدا تاوەکوو ئێستا چیرۆکی کرێکارانی پەنابەر پشت گوێ خراوە، ئەگەر چی لەو چەند دێیەی کە ماویيزم دەسەڵاتدارە و کرێکاران و جووتیاران و سەربازان گوایە ناوەندی دەسەڵات پێک دێنن، کەچی ئەو ئەدەبەی پشتر بە شێوەیەکی زەر کەم کاریگەری هەبووە، لە ئێستادا لایەن دەسەڵانی ناوەندەوە بە بایەخ کراوەو کاریگەرییەکی کەمی لەسەر ئەزموونی ئاستەقینەی ئەو کەسانە هەبووە کە بانگەشەی نوێنەرایەتیکردنیان دەکرد.
پاش ئەو ریفەرم و کرانەوانەی وڵاتی چین لە ساڵانی هەشتاکاندا لە بوارەکانی کشتوکاڵ و بەتایبەت کردنی کەرتی پیشە سازی و هەنگاونان بەرەو بازاڕی سۆشیالیستی وەکوو ئاوەڕی بانگەشەی بە دەکەن، مەزەندە دەکرێت ٢٧٤ ملیۆن کرێکاری پەنابەری چینی لە لادێکانەوە ڕوویان کردبێتە شارەکان بە کارکردن لە کانەکان و کارگە زەبەلاحەکان. بە ناوی شۆرشی کەمۆنیستییەوە کرێکاران دامارران لە هەموو پەداویستییەکانیان. ئەم بارو دۆخە لە هەناوەیەکی زەر جواندا دۆخرێتە ڕوو لە لایەن کرێکارێکی بیناسازییەوە بە ناوی " شی شیانگنان"ەوە. ئەم گەنجە لە ماڵی بەراوردکردنی ئەو وەنە شکۆدارەی لینین لەسەر سکەی قوتابخانەکەی بەو کرێکارە پەنابەرانەی وەستگەی شەمەندەفەرەکان کە ماڵکانیان لە کیسەیەکی پلاستیکدایە بەسەر شانیانەوە وەکوو " کەڵکی پێ لە تەقینەوە" بەراوردەکرد.

لەسەرەتاکانی پەست سۆشیالیزمدا هەشتا ئائومێدی باڵی نە کێشابوو بەسەر بارودۆخەکەدا شیعرییەتی کرێکارانی پەنابەر (ناکرێت تەکەڵاوی بکەین لەگەڵ پروپاگەندەکانی " شیعری کرێکاری" بە هەنگاوی گەورە بە پێشەوە) کە ئەم یەکەک بوو لەو ژانرە ئەدەبییانەی بە دووای مەرگی " ماوتیسەنگ"دا لە ١٩٧٦ دا وەکوو کلتوورێک چڕی کرد.
ئەم ماڵچکەیە لە ئەدەب بە پێچوانەی " ئێیتی چواشکار"ەوە ناسراو نییە. ئەم ژانرە بە چەند ناوێک دەناسرێتەوە لێوانە: " ئەدەبی برین یان شیعری تەمتومان"، ئەم ئەدەبە تا ئەم کاتەی ئێستاش هەر بە پشت گوێ خراوی ماوەتەوە. لە ئێستادا ئەم شێوە ئەدەبە شکۆ و شێوەی بە خۆی داوە و ناکرێت لە بیربکرێت.
نووسینی ئەم شێوەیە لە شیعر لە خۆیدا پیشاندانی خودێ، هاواری

ئەوانەیە کە دەنگیان نییە لە بەرانبەر دابەزانیان لە یەکتر، لە کارکەیان و ئەو بەرهەمەی بەرهەمی دەنن و گەلانەوەی هەستی مرۆڤ بوونیانە.

چەند نمونەیەک لە شیعرە کرێکارەکان:

(١)

گوێگرتن لە گەرانیی سەر شەندەفەرە بە کەتایەکان
داسەکەت دانە
خاکەنازەکەت دانە
کوڵەکەت جبهەڵە
هەروەها دایکت جبهەڵە
بەرازو مەڵەکەت بفرۆشە
دەستهەڵگرە لە زەویەکەت
لە ژنەکەت جیا بەرەوە
ئەمە دەچیین بە شار

ئەمە دەچیین بە شار
دەمانەوێت بچیین بە شار
چی دەکەین لە شار
کە گەشتیینە ئەوە دەبینیین.

(٢)

کرێکارەکان ناتوانن جیاوازی نێوان شەو ڕۆژ بکەن

لەبەر دەکەین
جلە ئیلکترۆستاتیکەکان
کەوە ئیلکترۆستاتیکەکان
پێڵاوە کارەباییەکان
دەستکێشە کارەباییەکان
ملوانکەی کارەبایی
هەموو شتێک ئامادە
بەدەنگ چاوەڕی فەرمان دەبین
ئەو دەمەی زەنگەکە لێدەدات
دەمان گەرێننەوە بە دووای بە سەردەمی چن*.

*چن – زنجیرە فەرمان ڕەواکانی چین لە ٢٠٦ پ ز دیواری چینیان دروستکرد.

(٣)

لەگەڵ ئامێرکان سەما دەکەین
بەڵەدانکی نەگەڕێ،
لەدەڵ و لەدەڵ…
هەژان دەڕواو ئەمە سەما دەکەین
لەگەڵ ئەو ئاوازەدا، پێیەکانمان ناوەستێ
هەزم دەپروکێ، ئەم یاسا پێناینە ناگەڕێ
هەمیشە قەڕەباڵغییەکی زەر، هەشتا هەستکردن بە تەنیایی
لە پێکدا ئامێرێک ئاوازەکەی دەگەڕێ
لە چاو تروکانێکدا دەستی کەسێک دەپەڕێ
هاوارت لە ناو دەنگی ئامێرەکاندا دەخنکێ
خوێنی گەرمی تۆ ناتوانێت ئاگر لەو ئامێرانە بەردا
ئەوەتانە ئەوانی تر خوێن ساردانە جێیان هەشتی
هەروەک ئامێرێکی شکاو
کە بوو خوێنی تازە ژاوی تێی، وەک ئەوانی تر سڕیەوە
ئاوا بێ ئەسەر؟

_____

تێبینی : ئەم بابەتە لەم سەرچاوەیەی خوارەوە ئامادەکراوە.
Iron Moon: An anthology of Chinese Worker poetry
Translated by: Eleanor Goodman

_____

ئەم بابەتە لە ژمارە ٢٣ی (بانژەی ئەدەب و کەلتوور) بڵاوبۆتەوە..

پەم لە موسافیر و تەم فڕێدا..
ژێر هەبجەیی

(1)
لەچکەکانم حەوسەیان چوو
کچبوونم لە کراسکدا ،
بە قاچی شەقامکەوە درێژ دەوا..

(بایەك) پێم فڕبووە ،
كراسم دەنوقێنێ
كچبوونم چاوشارکێ!
(2)
چەند دڵكم مابوو بگەمە تێ،
چەند وشەیەك فوو لە باڵیان كرا
چەند پەنجەرەیەك لەمندا نووسین
كێتا جار عیشق لە،
پێخەفی زمانا پووچگەرا !
(3)
ڕشتن لە پرچەكاندا جادە،
پڕاوەكان لە هەنسكی پێیەكاندا برین،
ئەم دڵتەنگییە دەڕواتە كوێ؟
لەسەفەری چوارشەمەیەكدا ،
ژنبوونم پێ لە موسافیر و
تێم فڕدا..
(4)
تا چاوەڕوانی خەیاڵدان نەخڕش..
چوومەتە ئاوێنەیەكەوە سارد،
تێ زستانترین فەرهەنگ،
كە گەرما گەشتە فەنا،
تێ بوون لەمندا ون !
(5)
ژاوەتە من حەوشەی ،
تەقەتەقی كەوشەكانت ،
گسكێك بانگم دەكا ،
گەڵا تا پاییز
دووری تا كەوشەكانت،
گسكێك لە تێدا مردن !
(6)
دەڵاوكێكان چوونەتە پەنجەی نەزێك،
یەقین چەقیوتە لێژیی
تا ێكاتی گریان ،
قفڕێك لەنوێژدا واژێی دەرگا ،
تێ هێشتا موسافیری لە جانتا !
(7)
لەگەێ ئەزمونێكدا ڕشتم..

دیوار تاهەزی تیابوو ،
چووە لوتکەی هەچنین..
تا سواڵی ئومێد ،
گیرفانەکانم گرینگ،
دابەزین لەژیاندا تا کۆتایی تۆ،
وەستگەی قەفەسکە جریوەترین..
فڕێدانی تۆ ئەزمونکە لە منا !

ڕۆژ هەڵەبجەیی

ئەوارانێ ٣١.. سەردار جاف

ئەوارێیە و
شەڕبییەکی شۆخ و شەنگ لێ گەشت
بۆ ئاوەدانی خوێنەوە
بۆ سەر مەملەکەتی قژێ سوورێ ئاسکاوەکەدا غلۆر بۆتەوە
گەڵاکان سپی سپی
مینا کەوێی بەفر
درەختەکان رووت رووت
کەزێی لوولی بەرداوەتەوە
سەما وەک خۆی
بۆ گەڵا زەردەکانەوە لکاوە
بۆرگێی سەرما ناگرێ
سەرێ ڕەی مەرگی تەنیوە و مەستبوونی بیرچۆتەوە
خەرندێ خەراباتەکێ
وێ و گۆڕ و کاسی مەیخانەیەکی تووڕەیە
بۆ دەم کاوژی ڕەوە
گەڵا وەریوەکانی دەراندەری دڕمەڕێ
خووی بە لەنجەی سەما و شۆختەوە گرتووە
سپێدانی لێ تاریوە و
فەنابوون هەدی هەدی قەزاخەی دەرگاکەی لێگرتووە
ئیتر ئاوازە وێنەکانی بە ڕۆژانی جوانیمان نانێرێ
بۆ پێخواسی وێنەکم لێ سەراغا نوقمم

بە سوتاوی لە تەنهایی دەبینرەوە
یەتوپیایەک لە گەردانەی حەرفەکانی ئەوینما گیربووو
نە بەم قووت دەدرێ ،
نە دەکرێ بە مەفتەنی خەی بسپێرمەوە
بە تەنها خەم گەەکی بە کەمەم
ونبووم وەرن بمدەزنەوە
وام لە ناو جانتای دەلارەکانتان
لە تەنیشت سەزانییەکانتان
بەنی وە وەستیتان بە سەرما دە
نە نوگرێ سەلمانم نە عەرعەر
نە تەبزاوە نە لەواری مەرگ
ئەوە ئیتر ناتوانن بمدزنەوە
مناەیم سپاردە برستی ئەمەم
شەرم پە بوو لە چوکلەت
شەوم تەنهایی و ونبوو
گەمەکانم نوقمی چاوشارکێ
لە تەک گریانەکانم رادەبورن و خە گەل دەکەن
دەچمە سەفەری ئوس و دیداری شەهلا
سەمای چاوم پە دەبن لە هەپەەکێ
ئیتر بە دەەی دەترسم و بەکەسم
خەشمدەوی خەشەویسترین کەسم

٢٦ / ٤ / ٢٠٢٣

کودەتای سەربازی سای ١٩٨٠ لە تورکیا.. گیابەند سەاحەدین حەمەد

لەسەعات١٥،٤ سەر لەبەیانی رەژی هەینی رەکەوتنی ١٢ ی ئەیلولی ١٩٨٠ کودەتای سەربازی بەسەرکایەتی کەنغان ئەفریقی سەرکی ئەرکانی گشتی روویدا.

کودەتاکە حوکومەتەکەی سلیمانی روخاندەردوو ئەنجومەنی نوێنەران و پیرانی هەڵوەشاندەوە، هەروەها کارکردنی بەدەستوور راگرت و پارتەکانیش هەڵوەشاندەوە، هاوکات سەرجەم رێکخراوە پیشەسازیەکانی بیجگە لە یەکەتی کرێکارانی تورکیا لەسالی ١٩٥٢ دەمەزراند، سەرکردایەتی پێنج قۆڵیش پێک هاتبوو لە جەنەرال ئەفرین و چوار سەرکردەی سوپا کە ئەمانە بووون جەنەرال نوردین ئەرسین فەرماندەی هێزەکانی وشکایی و جەنەرال تەحسین شاهین کایا فەرماندەی هێزی ئاسمانی و جەنەرال نەجات فەرماندەی هێزی دەریایی و جەنەرال ساوات سیلاسۆن، فەرماندەی پۆلیش هەروەکو لە بەیانامەی سەربازی ژمارە ١ کە سعات٦ی سەر لە بەیانی کاتی ئەو وەختە باوبوو،هەیکەلی دەستوەردانی سەربازی بە کورتی لەوەدابوو کە دەوڵەت و دەزگا سەرکیەکانی توانای کارکردنیان نەماوە، هەروەها هەیکەلی دەستوری پریەتی لە ناکۆکی و نەگونجان پارتە سیاسیەکانیش لە هەڵوەستی خیاندا تونددرێن دەستەجەمعی پئویستیان نیە بە چارەسەرکردنی گرفتەکانی وڵات.

لە ئەنجامی ئەم هەکارانەدا هێزەکانی جوداخواز چالاکیەکانیان زیاد کرد و هاوڵاتیان سەروماڵیان پاریزراو نەبوو، پرانسیپەکانی ئەتاتورکیش کەوتە مەترسیەوە بیروباوەڕو داب و نەریتی لار پارێزی سەند هەرشەکانیش بە سەر گشت کایەکانی کەمەگە بوون، وەکو قوتابخانە و زانکۆکان دەوڵەتیش هیچ تواناو دەسەڵاتکی نەنابوو.

لەتشرینی یەکەمی ١٩٨٠ حوکومەتکی تازا بەسەرکایەتی ئەدمیرالی خانەنیش بولاند ئەلسەپیک هات کە هەندێ ئەندامی هەردوو حوکومەتە کودەتاچیە سەربازیەکانی سالانی ١٩٦٠و ١٩٧١ بەشداریان کرد.

پەستی بەرگری و ناوخۆ پەروەردە درا بە سەربازیە خانەنیشینەکان، مامەستایانی زانکۆش هەندی وەزارەتیان وەگرت تورکەت ئەزالیش کە بە بلیمەتی ئابوری مایەی رەزگرتنی نەودەوڵەتی وەسفکرا بووجەگری سەرۆک وەزیران و بەرپرسی کاروباری ئابوری، ئوزال ئەوکاتە بە دووەمین کەسایەتی لە حوکومەت دوای سەرۆک وەزیران دادەنرا.

لە تشرینی دووەمی کانونی یەکەمی ١٩٨٠ چەندین کەشە دژ بە رۆخستنەکانی چەپرەو ورژێنران بەتایبەتی ئەوپاری چەپ و یەکەتی پشکۆتخوازی کرێکاران و لقەکانی پارتی رزگاری نیشتمانی پارتی و بزوتنەوەی نەتەوەی بزوتنەوەی کورد.

زانکۆ و قوتابخانە باڵاکانیش بوونە گۆڕەپانی سەرکیی کاری

ڕەخنەگران ڕاستڕەوە تووندڕەوەکان کە دواتر شاری چەکداریان لێگەڕێندین گروپی چەپڕەوی تووندڕە هەڵگیرساند، لەدوای کودەتاکە دیاربوو پێش کودەتاکە ١٧٠٠ ڕەخنەگری تووندڕەو هەبوون کە ٢٠٠ هەزار ئەندامیان هەبوو وەرای ملیۆن کەسی هاوسۆز دیمەنی سیاسی پارتە تورکەکان بەر لە کودەتاکە لەرووی فەرمیەوە ئاوڕی دووپات کردەوە کە بە دەسەڵاتن لە ئاست دەزیندوەی ریگەچارەی دروست بە گرفتەکانی سیاسی و ئابووری، بەردەوامی تورکیا سەرباری ئاو ئیتفاقە سیاسیانەی هاتنە سەر حوکم.

ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوەیی لیژنەیەکی ڕاوێژکاری بەسەرکایەتی سەعدی ئیرمالن لە ٢٣ تشرینی یەکەمی ١٩٨١ دامەزراند بەمەبەستی گەڕاندنەوەی دیموکراسیەت بە وڵات و بەشدارکردن لە دارشتنی دەستووری تازە کە شوێنی دەستووری ١٩٦١ بگرێتەوە کە کودەتاچیەکان بە سەرچاوەی گرفتە تازەکانی سیاسیان لە قەڵەم دا کە تورکیا پێوەی دەناڵاند.

سەردەمی کەمار و دامەزراندنی حیزبی گەل لە تورکیا.. دەخواز حسەن حمد فقێ

مستەفا کەمال هەستی بە ئەک خستنی سیاسیکرد دووای سەرکەوتنی تەواو بەسەر بیانیانی داگیر کاردا لەسەر هەردوو ئاستی سەربازی و دیبلۆماتیدار مستەفا کەمال حزبێکی تازەی بەناوی (خلق فرقەسی) واتا حزبی گەل دامەزراند لە ٢٠ تەموزی ١٩٢٣ دا. واتا پێش ڕاگەیاندنی کۆماری تورکیا لەسەرو بەندی وتو وێژکانی لەزاندا پڕۆگرامێکی کورتی بە داشت وەک پوختەیەک بە بناغەی پڕۆگرامی حزب، لەساڵی ١٩٢٣ بەپێی ئاو پەیڕەو پڕۆگرامێ هەبژاردن کرار ئەم پڕۆگرامەش دوو بابەتی تێدابوو..
١ــ حزب پتەو کردن حوکمی گەل و پەیڕەو کردنی حوکمەکە لەلاین خەیاوە لە ئاستە دژگرێ هەروەها کاردکات بە ئاوڕی تورکیا بگەینتە ئاست دەوڵەتێکی هاوچەرخ و یاساش تاکە فەرمان ڕەوا بێت،

٢ـ مافی گەل لەدیدی حزبەوەر بەشەویەک هەموو تاکەکی ئەم نەتەوەیە یەکسانی تەواو ەەهایان بە ئازادییەکی ەەها هەیە حزبیش هەموو جیاوازیەکی چینایەتی یان تایف گەری و ەەگەز پەرستی و یان ئابووری نەوان تاکەکان کە یەکسانی گشتی وماف و ئازادییەکانیان دەشەونەت ر ەەت دەکاتەوە.
لە ١٥ی تشرینی یەکەمی ١٩٢٧دار حیزبەکە یەکەم کەنگرەی خۆی بەست و بەیاریشدرا کە هەر چوار ساڵ جارێک کەنگرەکە ببەسترێت،
لەیەکەم کەنگرەدا بەیار لەسەر پەیەەو پەەگرامی حزب و سیستەمی ناوخۆی و دروشمەکەی درا کە لەچوار تیر پێکهاتبوو هەرچواریان لەسەر چووار بناغە چەسپێندرابوون کە گوزارشتیان لە ژیانی تازەی تورکیا دەکرد ئەوانیش:(کەماری و میلەتخوازی و گەل پەرستی و عەلمانیەت)
لەمیانەی کەنگرەی دووەمدا لەساڵی ١٩٣١ بەسترا دووبناغەی دیکەی بە زیادکرا ئەوانیش (دەوڵەت گەر و کودەتا گەر)بوون ئەم بناغانە لەناو خودی دەستوری ساڵی ١٩٢٧دا بوون دواتر بوونە بنچینەی سیستەمی دەوڵەت بەوەی کە تورکیا کەمارێکی میلەتخوازوگەل پەرست و دەوڵەت گەرو عەلمانی وکودەتا گەر،
لەپەەگرامی فەرمیدا ئەم بناغە بەفەرمی لێکدانەوەیان بۆکراوە (محمد عزةدروزة) لەتەکتەبی (ترکیاالحدیثة) ئەم لێکدانەوەیەی بە دەخاتە ڕو بەم شێوەیە:
لە ڕاڤەکردنی کەماری دا هاتووە:-
حزب لەو باوەڕدایە کە چاکترین شێوە بە دەستبەرکردنی بنەمای قایمی حوکمی نەتەوە و دەسەاتەکەی کەماری یە بەیە بە هەموو تواناوە بەم بناغەوە پابەند و ئامادەیە داکۆکی لە سیستەمی کەماری بکات.
لە ڕاڤەکردنی عەلمانیەت دا هاتووە:
حیزب وەک و پرانسیپێکی بنچینە ئەوەی پێ قبووەە کە یاسا و ڕەساکانی دەوڵەت لەسەر بناغەی زانست و هونەر دابنرێ هاوکات لەگەڵ شەوازەکانی شارستانیەتی تازە پەداویستەکانیان بگونجینن ئەو حیزبە دینی پێ کاریکی ویژدانیە ماف پاریزگاریکردنی پیداوە لە بەرامبەر هەر دەست تێوەردانیک هەروەها پیی باشە ئایین لە کاروباری سیاسی جیابکاتەوە ،پاراستنی زمانی نەتەوەی ڕەشنبیری لە کاریگەری زمانی ڕەشنبیری بیانی کاریکئ پێویستە بە بەرژەوەندی نەتەوەی تورک لە ئستاو ئایندەدا
لە ڕاڤەکردنی گەلپەرستدا هاتووە:-
سەرچاوەی ویست و سیاسەت و نەتەوەیە ریخستن و بەکارهێنانی ئەم دەسەاتەش لەلایەن دەوڵەتەوە وەیە ئەمەیە بناغەی ناوەرۆکی حیزب

،حیزبیش مافی هەموو تاکەکی لە چەمکی گەلپەرست دەردەکەوی هەموو تاکەکان لەبەردەم یاسادا یەکسانن هیچ جیاوازیەکی چینایەتی قبوڵ ناکەن
لە پرانسیبە بنچینەیەکانی حیزبیش ئاوایە کە چینی هەژاوەزو جیاواز پیک نایەت بەڵکو لە چەند گروپێکئ دابەشکراوی هەمجەر پێک هاتووە کە جیاوازیان هەیە لەروی ڕووشی ژیان و کارکردن و پیشەکان وەک جوتیارو پیشەگەریو بازرگانی دابەش بوونی ئاوانیش بەپێی جۆرەکانی کارکردن بە ژیان پێویستە هەموو لایەکیش لەی بەختەوەر دەبن.
لە ڕاڤەکردنی دەوڵەتگەریدا هاتووە:-
بنەماو ئامانجەکانی حزب ئاوایە کە نەتەوەی تورک لەماوەیەکی کەمدا بگاتە ئاستێکئ بەرزی شارستانیەتی خۆشگوزەرانی هەروەها نیشتمانی تورکیا بگاتە هەمان ئاست و سود لە هەوڵ و تەقەڵایەکانی تاکەکان ببینی،حیزب کار دەکات لە پێناوی ئاوای کە حکومەت بە شێوازو سامانی خۆی کاری ئابوری پیشەسازی ئەنجام بدات کە تاکەکانی میللەت ناتوانن ئەم کارانە بەتەواوی بکەن.
لە ڕاڤە کردنی کودەتایی هاتووە
حیزب بە پێویستی نەزانی دەست لە کاروباری دەوڵەت وەربدری، چونکە بەوە ناسراوە کە دەسزە بە بیرکەی کودەتا کە بە هەوڵ و کەشش بەدەستی هێناوە پێویستیشە بەرگری لی بکات،ئیمە قەرزارین بەوەی کە بە نیشتیمان هاتە ئاراوە لە دەسەزی ئاو پلاو پایە بەرزە کەمایەتیە کە نەتەوە بەدەستی هێناوە،بەیە کودەتاگەری دروشمی بەرزی نەتەوەیە.

پەیمانی لۆزان.. دیمەن عمر حسن

لە ڕۆژی 25ی تشرینی دووەمی سالی (1923)لە شاری (لۆزان)لە سویسرا ولاتانی هاوپەیمانی جەنگی جیهانی یەکەم کونگرە یەکیان بەست بە ئامادەبوونی نوێنەرانی ئەمریکا و ڕوسیا وبەریتانیا و فەڕەنسا و ئیتالیا و تورکیا مستەفا کەمال ئاتاتورک خۆی ئامادە بوولە کۆنگرەکە دا بە ئیمزاکردنی بەیارەکانی لاو کۆنگرەیدا تورکیا دەستی هەلگرت لە وڵاتانی موسل و ئاو گرێبەستانەی کە دەوڵەتی عوسمانی بە ستبووی لەگەل ئەلمانیا و بەریتانیا لە پێش جەنگی جیهانی یەکەم بە دەرکردنی نەوت و ئاسن بەرامبەر بە دەست هەلگرتنی

ولاتانی هاوپیمان لە کۆنگرەکەدا ئەمریکا وەوسیا پشتگیری تورکیا و مستەفا کەمالیان کرد میراتی نەوتیان دابەشکرد لە نێوان خۆیاندا ئەمریکا چواریەکی نەوتی ولاتی موسل کەرکوکی بەرکەوت وە بەریتانیا مافی دەست بەسەر گرتنی (ئینتداب)عێراقی پێدرا . کەبونەوەکانی لەزان وچەنیەتی مەرکردنی بە شێوەیەکی گشتی وتویانە ئەو دەولەتانەی لەکەبونەوەیەدا بەشداربون لەبەریتانیا ،فەرەنسا ،ئیتالیا، ژاپۆن، یۆیان،،مانیا،یۆگلاقیا، لەکاتی کۆنگرەکەدا بەلام بەهیچ شێوەیەک خلیفە بەشدار نەبووە لەگەرمەی کەبونەوەکانی لەزاندا لەسەرتادا لەسەر ناوەڕۆکی مادە کان بڕیاری ئەو ،،شنوسەی بە کۆنگرەکە ئامادەکرا بوو هندەک ڕوداو و هەلویست هاتنە کایەوە کە هەموشیان سودی تورکانی تێدابوو لە کەبونەوەکانی لەزان لە 20ی تشرینی دووەم سالی 1922دا کشێک پێیا بوو لە نێوان فەرەنسا وئەلمانیا فەرەنسا بۆئەوەی خۆی توشی سەرئیشە یەکی تر نەکات لەگەل تورکەکاندا پەیمانی (فرەنکلین–بویون)لەنێوان فەرەنسا و تورکیا مەرکرا. نوێنەری تورکیا ودەولەت هاوپەیمانەکان مەبەست ئەو دەولەتانەی لە شەڕی یەکەمدا دژی حکومەتی عوسمانی هاوکاری یەکتربوون لەم قۆناغەدا هەردوولایان لە پشبەکەدا بوون وهیچ لایەکیان لەخواست ومەبەستەکانی لاکەی تر نەگەیشت و(لەرد کرزن)وەرزیری دەوەرە ی بەریتانیا لە گە رمەی چالاکیدا بوو بە تەمای ئەوە نەبوو دان بە سەربەخۆیی حکومەتی تورکیادا بنێت بەسەرکردایەتی کەمالیەکان چەنیەتی هەلبژاردنی نوێنەرانی تورک لەناو ئەندامانی ئەنجومەنی بالای میللیدا بە ئەوەی ببن بە نوێنە ری حکومەت لە گفتوگۆکانی لەزاندا . دەربارەی مادەکانی پەیمانی لەزان و ناوەڕۆکی مادەکانی باسکی دوورودرێژ و گەلەک سەرچاوەلەی دواون بەلام ئەوەی ئەمە مەبەستمانە لەی بدوێین بریتی یە لەو مادانەی دەستنیشانی مافی هاولاتیانی تورکیای تیادا کراوە کە دەبوایە هاولاتیانی کوردیشی بگرتایەتەوە بە مادە (37،38،39)ی پەیمانەکە کردووە لە سالی 1927دا لەمەسکە چاپکراوە لەوەدا وتراوە مادە /37ی بەلێن ئەدا هیچ بیارویاسایەک دەرنەکات پێچەوانەی ناوەڕۆکی مادەکانی ئەم پەیمانە بێت مادە/38حکومەتی تورکیا بەلێن ئەدات هەموو دانیشتوان سەربەستیەکی تەواویان دەبێت بە جیاوازی لە ڕووی نەتەوایەتی و زمان و ڕەگەزو ئاینیانەوە. مادە/39هیچ جۆرە فشار وبەرهەلستیەک ناخرێتەبەر هیچ هاولاتیەکی تورکیا و ڕەگەی لێناگیرێن لەبەکارهێنانی هەر زمانێک ک بیەوێ بەکار یبێنیت لەکاروباری خێدا وەکو بازرگانی و ڕاگەیاندن و نوسین و بلاوکردنەوەی چاپەمەنی لە شوێنە گشتیەکاندا. پاشئەوەی کەمتەرخەمی کورد و ناڕەکی لێنەوانیاندا بوو بەهەی ئەوەی پەیمانی سیڤەر پشتگوێخرا و ئەو

قناغی بە کورد دانرابوو لە ماویاندا سودلەو هەل ودەرفەتە وەربگرە کەبی ەەخسابوو هیچی نەهێنرایە دی وەکو لەباسی پەیمانی سیڤەردا بە دوورودرێژی باسمانکردووە سالێک بەیاردرا لە جیاتی سیڤەر پەیمانێکی تر ببەستریت کە جێگەی ئەو بگرێتەوە تورکەکان هەرچی توانای خۆیان هەبوو هەمویان بۆئەوە تەرخانکرد پەیمانی تازەی وابێتە پشتەوە بەهیچ شێوەیەک بەمووش بڕای ناورێکی مادەکانی سیڤەردا نەچێت بگومان ئەوەی تورکی والەکردبۆئاسانی بۆ ئەنجامە بگات بریتی بوو لەوەی بارودۆخی دەولەتە هاوپەیمانەکان وهەلوەستیان بەرامبەر بە تورکەکان بتەواوەتی گۆرابوو ئینگلیزی کەبونەوەی لەزان لە ژێرەوەهەموو شتێکی لەسەر حسابی کورد لەگەل کەمالیەکاندا بێیبووەوە وەبەستەکانی خۆی مسۆگەر کردبوو کە بریتی بون لە وازهێنانی تورک لە داواکردنەوەی ویلایەتی موسل و دەستکردنی کەمالیەکان بە پاشگەزبوونەوە لە و دەستایەتیەی لەگەل سۆڤیەتەکاندا هەیانبوو. تورکیاش ئەوەی مسۆگەر کردبوو کە حکومەتی بەریتانیابەهیچ جۆرێک بایەخ نادات بەکورد وەکو ئەوەی لەسیڤەردا بایەخی پێدابوو وحکومەتی بەریتانیاش بەڵێنی پێدابوو بشۆیەکی ەەسمی دان بە حکومەتی تورکیادا ئەنێت و کوردیش لە کەبونەوەکانی لەزاندا بەهیچ شێوەیەک جوڵیان لە نە هات و ئۆگەر لەسیڤەردا شەریف پاشای خەندان و بەدرخانیەکان و ژمارەیەک لە ەەشنبیرانی کورد لە چالاکیدا بوون, لەمەی لەزان ئەوەی لە کورده کانەوە ەوویدا بریتی بوو لە هەلوەستی ئەو کوردانەی لە ئەنجومەنی تورکەکاندا بوون و هەرلە کەنەوە لە کەنگرەکانی ئەرزەوم وسیڤەردا هاوکاریان بوون کە ئەو هەلوەستە بریتی بوو لە هەلوەستێکی چەرت ونا ەەکی کوشندە کە کورد بەدەمی خۆی وازی لە مافی خۆی هێنا.

دۆخی کورد لەنێوان ساڵانی ١٩٧١_ ١٩٨٠ز لە تورکیـــــا.. فەرهنگ خلیل قادر

لەدوای کودەتاکەی ١٩٧١ سەرکردایەتی سووپای تورکیا سیاسەتی بەرامبەر کورد دژایەتی و نکۆڵی کردن لەنەتەوەی گەلی کوردیان

دەکرد هەمان ئەو هەنگاوانەی سەرکردەکانی سوپای کودەتای ۱۹۶۰ پەیڕەویان دەکرد وە چەندین هەنگاوی نوێی تر بە تووندترین شێوە گرتە بەر،

هەنگاوەکانی حکومەتی تورکیا دژی کورد

۱_ باری نائاسای لە دووانزە ویلایەتی کورد نیشین راگەیەنرا.
۲_ هەڕەشەکی فراوانی سەرکوت کاری دژ بە هەزە کوردەکان پیادە کرا بە هەزاران کورد دەست گیرکرا بەشکی زۆری کە ئەندامانی پارتە سیاسیەکانی کورد وەکوو(DDKO) و پارتی دیموکراتی کوردستانی تورکیا بە تەمەتی خیانەتی مەزن تەمەت بارکرار
۳ەەە

و لەگەڵ دەخی کوردا بگونجێندرێت.

٤. هەڵخراوی کاو
ئەم هەڵخراوە لە ساڵی ١٩٧٧ دامەزرا کە ئامانجیان پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی بوو ئەمانە زیاتر لەنێو لاوەکان و خوێندکاران بەاو بوون
کەمەڵەیی تێکۆشین
ئەم کەمەڵەیە لە ساڵی ١٩٧٨ز دامەزرا لە زیاتر باوەریان بە خەباتی چەکداری هەبوو هەبوو لە پێناوە سەربەخۆی کوردستاندار
بزووتنەوەی رزگاری خوازی نەتەوەیی کوردستان
ئەم رێکخراوە لە گەنجە چەپەکانی ناو پارتی دیموکراتی کوردستانی تورکیایان دامەزراند کە باوەریان بە خەباتی چەکداری هەبوو و بە کوردستانێکی سەربەخۆ و دیموکرات کاریان دەکرد ، بەرنامەشیان بەو شێوەیە بوو کە لەگەڵ هیچ داگیرکەرێکی کوردستاندا مامەڵە نەکەن.

٥- پارتی کرێکارانی کوردستان ئەم پارتە وەک گروپێکی مارکس لینینی لە ناوەندەکانی خوێندی باڵا لە تورکیا دەرکەوت وە دواتر وردە وردە پەڕەی سەند و لەساڵی ١٩٧٤ ز دا ئەم گروپە زیاتر گەیشتە ئەو باوەری لە ڕێگای بیربۆچوونە مارکسیەکانەوە دەزی کورد چارسەربکرێت ، لە نێوان ساڵانی (١٩٧٣ ١٩٧٧ز)دا کە گرووپەکە بە ئاپۆچییەکان دەناسران هەتا دەهات زیاتر پێش دەکەوتن ، و لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٧ز دا (عبدوڵا ئۆجەلان یەکەم ڕێشنووسی پڕۆگرامی پارتی کرێکارانی کوردستان لە شاری (عینتاب) و لە ٢٧ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ ز دا ئەم گرووپە یەکەم کۆنگرەیان لە گوندی (فیس)ی سەر بە شاری ئامەد بەست ، کە چوار ڕۆژی خایاند و تیایدا بەیاری دامەزراندنی پارتی کرێکارانی کوردستان دراو لەرشەوە ئەم پارتە ووردە ووردە دەستیانکرد بە هەرشکردنە سەر ئاغا و موکدارە کوردەکان و لایەنگرانی حکومەتی دەستیان بە خەباتی سیاسی لە دژی دەوڵەتی تورکیا کرد.

پەیمانی لۆزان.. زوهاد اسحد عیسا

لە ٢٤ تەممووزی ١٩٢٣ دا ، لە شاری لۆزانی سویسرا واژۆکرا ، لۆزان بیرەکەی ئەو دەوڵەتە کوردییەی لە ناو برد کە پەیمانی سیڤەر لە ١٠ی ئابی ١٩٢٠ دا لە سەر رووبەری ٢٠٪ تەکرای خاکی کوردستانی گەورەی نەخشاندبوو ، پەیمانی لۆزان دوای لاوازبوونی دەسەڵاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی کەماری تورکیای هێنایە پێش دەرگای دیبلۆماسی لەسەر حکومەتێک کردەوە کە (مستەفا کەمال ئەتاتورک) حکومداری بوو هاوکات بووە هۆکاری نکۆلی دامەزراندنی قەوارەیەکی سەربەخۆ بە کورد و ئەرمەن ، مستەفا کەمال ئەتاتورک هەوڵی دیبلۆماسی و پالپشتی یەکێتی سۆڤیەتی جاران توانی پەیمانی سیڤەر هەلوەشێنێتەوە ، پەیمانی لۆزان بکاتە جێگرەوەی بە هاوپەیمانانی دوای جەنگی جیهانی یەکەم بە تایبەتی (بەریتانیا و فەرەنسا) گرنگ بوو تورکیا ڕۆلێکی چارەنوسسازی هەبێت لە یەکلایکردنەوەی کێشەکانی ڕۆژهەلاتی ناوەراست ، مەرجی تورکیا ئەوبوو پەیمانی (سیڤەر) جێبەجێ نەکرێت ، لۆزان خاکی کوردستانی دابەش کرد نەخشەیەکی تازەی بە بەرژەوەندی ولاتانی ناوچەکە بە ڕۆژهەلات و بە کوردستان دارشت ، ڕەکەوتنەکە لە نێوان (١٣) وڵاتی دەست ڕێشتوو دا واژۆکرا (تورکیا ، بەریتانیا ، فەرەنسا ، ئیتالیا ، یۆنان ، بەلجیکا و ڕۆمانیا هەروەها یەکێتی سۆڤیەتی گوسلاڤیا ، یابان ، بولگاریا و پورتوگال) هەموو بە ماددەو بڕگەکانی لۆزان ڕازی بوون بریاریان لێدا ، دوای شەری (چالدەران)ی ١٥١٤ لە نێوان ئیمپراتۆریەتی سەفەوی و عوسمانی دا بە جاری دووەم لۆزان کوردستانی گەورەی بەسەر هەر چوار ولاتی (تورکیا ، ئێران ، عێراق ، سوریا)دا دابەش کرد ، پارچەی پێنجەمی کە بە کوردستانی سوور ناسراوە کەوتە بن دەست یەکێتی سۆڤیەتی پێشوو ، ئێستا لە بەشی ئەرمەنستان ئازربایجان و گورجستان و تورکمانستان بووە لۆزان زەبەکی کاریگەری لە دەزی کورد گەیاند نەیهێشت داخوازییەکانی بە پێی ماددەی (٦٢،٦٤)ی پەیمانی سیڤەر بنەدی هاوکات نەخشەیەکی تازەی بە دارشتنەوەی قەوارەی سیاسی و جوگرافی لە ناوچەکەدا کێشا ، گرفت و ناکۆکی قوولی لە نێوان گەلانی ناوچەکەدا دروست کرد ، هەرچەندا هێشتا لە زێر شوێن دەرهاوێشتەکانی لە شەرو نا ئارامی دا دیارن بەڵام لە پارچەکانی کوردستان دا هەوڵی سرینەوەی ئاسەواری پەیمانی لۆزان بەشکە لە خەباتی سیاسی و مەدەنی ، لە باشوری

کوردستان بە کردنی هەلکاری دابەشکردن سراوتەوە لە ١٩٩١وە قەوارەیەکی سیاسی زامنکراوە بەرەوە گشتپرسی و سەربەخۆیی هەنگاوی مەزن هەلدەگرێت ، لە رۆژئاوای کوردستانیش هەول بەردەوامن بە قەوارەیەکی هاوشێوەی باشوری کوردستان .

زوهاد اسحد عیسا

بەشی زانستە کۆمەلایەتییەکان / زانکۆی سەران

وەرنەوە بە هەمـــــــوو شتێ!.. نەوزاد بەندی

لوتژەندنی دەسەڵات لە هەموو جارە بازرگانی و پیشەکانی ناوبازاڕ ، ئەوەندەی کارەساتە دوو ئەوەندە کەمیدییە ..ئاخر چۆن ئەبێ تە سەرقاڵی سیاسەت و وەڵات بەدەوبردن بیت ، کەچی سەرقاڵی تاوەر دروستکردن و نەخشخانەی ئەهلی و هاوردەکردنی جگەرە و دوگ و بەرز و سەروپێش بیت ؟ باسی مادەی 140 بکەیت و سەرقاڵی هاوردە کردنی ئوتومبیل و بەفرگرە و تیڤی و عەلەفی مریشک و مانگایش بیت ؟ مەعقولە حوکمەتە لەگەڵ سەرکی ووڵاتاندا دانیشێ و هەمان ڕێژیش خەریکی ترانزێتی ئامدیوکردنی وەجبەیەک بانەدە و قوماش و کەمپیوتەر و چەقۆ بێ ؟ .. ئەم کارە و پیشە جیاوازانە بە گەورەترین کەمپیوتەر داونلۆد بکەیت ، گەرم ئەبێ و سوور ئەبێتەوە و داوای ئەپدەیت ئەکا .. نەخشی فرە کارا وئیش و تایبەتمەندیی ، بە ناو خەڵکەکەیش درێژ بوونەوەی هەیە ، چونکە ئەمانە گەورەیش نەبن ، لە شوێنی گەورە دانیشتوون و.. بچووک پێ لەئاوە ڕاوەکیان ئەخشێنە .. جارە فرەشیارە پەیدا بووون وەک دەسەڵات خەریکی بازرگانیکردنی تەکنۆ و پەکەڵن :
(وەرنەوە بە پەنیر .. ماست ..تایت .. سابونی زەنابیلیی .. قەیماغ .. جلی کوردی .. مریشکی سوور ..ماسی تازە ..تەختەی حەمام .. برمەی گەرم .. ماڵە موبەیدەی سووتاوی بە .. برنجی بە ..ئاردی بە .. غەسالە و سپلیتی سووتاوی بە ..قەنەفەی بە .. بیفرۆش..!!)

ـــ نەوزاد بەندی ـــ